

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ І БОРГОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ

Ситник Л. С.^{1*}, Ситник Є. А.²

¹Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна),

²Інститут економіки промисловості НАН України

*e-mail: l.sytnik@donnu.edu.ua

Чинне законодавство України під час визначення інвестицій недостатньо розрізняє поняття інвестицій як таких та заощаджень, недостатньо висвітлюється та специфіка, що надає інвестиціям довгостроковий характер вкладень капіталу. Цілі інвестування неправомірно зводять лише до прибутку чи досягнення соціального ефекту. У реальності інвестори можуть намагатися досягти інших економічних та позаекономічних цілей, які не зводяться до отримання прибутку або соціального ефекту, а мають ще інституціональну складову. Тому доцільно доповнити текст законодавства України про інвестиційну діяльність згадкою про довгострокові позаекономічні та інституціональні цілі. Це потрібно для розповсюдження регуляторної функції законодавства на більш широке коло реальних відносин, що склалися.

В умовах триваючої війни з РФ загострилася потреба виявлення зв'язку між управлінням інвестиціями, державним боргом за умови фінансування держбюджету для забезпечення загальнодержавних видатків за найнижчою можливою вартістю і одночасним обмеженням ризиків, пов'язаних з державним боргом.

Перехід значної частини ресурсів економіки з виробництва цивільної продукції на потреби воєнного виробництва призводить до зростання видатків уряду на озброєння і утримання військових. Існують три різні варіанти фінансування цих видатків, кожен з яких має свої плюси та мінуси: збільшення податків, емісія через друкування потрібної кількості грошей або використання дефіцитного фінансування. Збільшення податків підриває стимули до праці у активного населення і призводить до тінізації економіки. Величина оподаткованого доходу може скоротитися до такого рівня, що податкові надходження будуть зменшуватися відповідно до кривої Лаффера. Друкування та витрата додаткової маси грошей створюватиме надмірний інфляційний тиск, тому певна частина військових витрат фінансується за рахунок продажу військових облігацій внутрішньої та зовнішньої позик. З них на внутрішньому ринку забезпечується 24 % загальної суми запозичень, зовнішні запозичення з урахуванням спеціального фонду державного бюджету України заплановано на 2024 р. в обсязі 76 % загальної суми [1]. До сьогодні уряд не знайшов оптимального поєднання цих варіантів, що призводить до неефективності державного управління.

Збільшення витрат у воєнний час призводить до зростання державного боргу і дефіциту бюджету. Так, у 2023 р. на перше місце за негативним впливом на національну економіку в середньо- і довгостроковому вимірах та ймовірністю настання серед 56 загроз економічній безпеці України, які виділили експерти НІСД, вийшов показник високого рівня дефіциту бюджету з 0,9 % ВВП у 2021 р. до

17,7 % у 2022 р. [2]. Значними є загрози нарощення державного боргу (у 2022 р. 152,4 % , у 2023 р. тільки за півроку – майже у 2 рази збільшився до 2021 р.) і видатків на його обслуговування до 105,3 % ВВП у 2022 р. за гранично допустимої норми* у 60 % ВВП (ця норма була перетнута ще у 2016 р. – 69,2 %), втрати податкових і митних надходжень до державних і місцевих бюджетів, недофінансування окремих статей видатків бюджетів. Видатки на обслуговування боргу перевищували витрати на оборону на 80 % у 2014 р. і на 23,6 % у 2021 р.

З огляду на вищенаведене для відновлення та активізації інвестиційного процесу необхідно: знизити податковий тиск на товаровиробників і диференціювати його, використовувати рефінансування НБУ комерційних банків на інвестиційні цілі, збільшити інвестиції в науку, освіту, перепідготовку кадрів, охорону здоров'я. Механізм рефінансування, що застосовує НБУ, повинен орієнтуватися на кредитування вітчизняного реального сектору, і в цьому сенсі треба брати приклад з ФРН, де федеральний центральний банк кредитує комерційні банки під пули комерційних векселів, емітентами яких виступають промислові або торгові підприємства. В Україні ж зараз у діяльності НБУ домінують технології, вигідні переважно фінансовим спекулянтам, що можна вважати неоколоніальною практикою, від якої треба відійти.

Ефективним засобом регулювання економіки повинно бути не тільки збільшення дефіциту державного бюджету (або скорочення його позитивного сальдо) у період спаду та інфляції, але й механізм гнучкого управління грошовою масою відповідно до потреб відтворення підприємств реального сектору та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу. Зміцнення системи управління державним боргом потребує скорочення видатків бюджету на державне управління, утримання законодавчих та судових органів, створення резервних фондів, утримання від надання урядових гарантій за кредити підприємств, залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування («довгих грошей» під низькі відсотки).

** Гранично допустима норма загального державного боргу у 60 % ВВП передбачена Бюджетним кодексом України.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Програма управління державним боргом на 2024 рік. Наказ міністерства фінансів України 31.01.2024. № 23.
2. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. 14 с.